

Književnost.

Dragan Šanda: **Poezije**. Ljubljana 1907. — Z geslom „Non videri, sed esse“ je izdal mlad pesnik svoje poezije. S sedanjimi slovenskimi pesniki nima nič skupnega; za vzor si je vzel stare klasike, Goetheja, nekoliko Petrarka. Modernistom ni prijazen, kajti njegova „Želja“ se glasi:

Bog nas varuj
kritike širokoustne,
in estetičnih zmot,
ter simbolistov
in dekadence
reši nas tudi, Gospod!

O razmerju svojih pesmi do sodobne literature pa pravi:

Čuden veje zdaj duh v Slovencev svetih logovih:
rimska, ki krije vas, žal, toga mnogim ni všeč!
Lahno je krilo vam! Komaj da snežnost telesca odeva,
srcem ledenim pač ljub bolj je težki kožuh.
Vas pa rodil je Rimljan, južni vzgojil vas dnevi:
južnih znanilkam sap biti vam bodi nalog!

Kakor je pa že iz teh citiranih distihov razvidno, je oblika njegovih verzov jako ohlapna, dasi mnogo-krat besedam silo dela na ljubo pesniški meri. Segel je nazaj na danes skoro opuščene pesniške oblike. Ditirambe, ode, elegije, epigrame slišimo zopet, in v „Južnih motivih“ nastopajo sonetje, gazele, madrigali, rondeli, ritorneli. A pri vsem trudu za obliko pogrešamo prave muzikalične besede in globokega pesniškega izraza, ki zadene v dušo. Med „Liričnimi motivi“ je nekaj ljubkih pesmic, kakor tudi v ciklu „Lujizi“. V „Elegijah“ posnema stare klasike, a manjka krepkih, originalnih misli in distihov so slabi. V slovensčini, ki meri po naglasu, ne po dolžini, ne sme biti distih tako svoboden. Stritar mu je določil prava načela, ki so se obnesla, in za Opekovimi distihi ne smemo pustiti več takih verzov, kakor so Šandovi. (Pr. str. 25.) „Epski motivi“ kažejo, da jih je zložil lirik. V „Idilah“ srečujemo zopet staroklasične motive, med njimi nekatere, ki v erotiki segajo daleč v nemoralnost. „Južni motivi“ imajo nekaj dobrih misli, želeli bi pa tudi bolj izklesane oblike. V nekem sonetu se pesnik bavi tudi s kritiko, češ:

„Kaj vzgledov mar s helenske nam davnine?
Iznova zdaj nas šestomere šteti
učiti hčejo sitni ti poeti —“:
glasila kritika se bo z množine!

Obregnejo se modri literati:
„Kaj neki ta poet nam zaostali
v nazadovanju če napredovati!“

Čemu po vas hlepel sem, ideali?
Da smehu bi svojati zdaj zapali?
Satire spet začel bom spisovati!

Naša kritika pa ni tej enaka. Razveselili smo se, ko smo dobili v roke zvezek poezij, ki nam obnavlja stare klasične spomine, dasi smo razvajeni po mehkem subjektivizmu moderne literature in čutimo ob marmorju klasične umetnosti pred vsem njegovo hladno trdost, dasi je več objektivne lepote v njem kakor v sanjavih tvorbah modernistov. Kar nam ni všeč, je samo nedozorelost in pomanjkljivost, ki škodujeta Šandovi sicer dobro mišljeni zbirki.

Aleš iz Razora. Spisal Ivan Cankar. V Ljubljani 1907. „Narodna založba“. Str. 87. — Taki ljudje, kakor jih Cankar popisuje, ne hodijo po zemlji, ampak se plazijo le kot meglene sence v bolešno razdraženi fantaziji. Cankar je hotel v tej povesti ožigosati farizejsko pobožnost, a ker grozno pretiruje, se je karikatura ponesrečila. Kakor je slog medeno-sladkoben, je koncepcija sirova in odurna. Cankarjevo mišljenje je polno nervozne bolehnosti in se giblje v ekstatičnih sferah hiperrafinirane čutnosti. Če pisatelj take dekadentsko-simbolistične manire popisuje kranjskega kmeta, mora nastati tak nestvor kakor je Aleš iz Razora. Cankar hoče podati karikaturu zunanje pobožnosti, pod katero se skriva notranja podlost. A Cankar ljudsko pobožnost pozna samo iz zunanjih znakov, kakor so: monstra, molek i. t. d. Duševna vsebina vere mu je neznan; česar ni sam v sebi preživel, tega tudi beletristiško obdelati ne more; pisatelj more lepo popisati samo to, kar ljubi, ne pa, kar zaničuje. Aleš iz Razora je literaren monstrum, nekaj amphibia iz etra in blata; spakovanje s pobožnimi izreki je grdo; s sladkorjem potreseno jabolko je notri gnilo. *Dr. E. L.*

Ravnatelj Josip Hubad. Napisal dr. Fr. Pernè — Pokojni ravnatelj kranjske gimnazije Fr. Hubad je bil tudi slovstveno delaven. V dijaških letih je čital predavanja: „O gorstvu Kranjskem“, „O darvinizmu“ in „O grmovju“, ki kažejo, da se je vneto posvetil naravoslovnim študijam. Sestavil je „Prispevek k zgodovini ljudske in meščanske šole v treh delih.“ I. del. VII + 103 strani. V Ljubljani 1892. Kleinmayr & Bamberg. Po ukazu c. kr. ministrstva za poljedelstvo je preložil 1892 iz nemščine knjižico: „Smrekov prelec“ (Die Nonne). V letnem poročilu c. kr. nižje gimnazije v Ljubljani je objavil l. 1894. spis „O račji kugi“.

† JOSIP HUBAD

L. 1891. je določil po mikroskopičnih raziskavah, katere kranjske vode imajo take živalce, ki so ugodne za ribje zaplodke. Po naročilu poljedelskega ministrstva je poučeval leta 1894. nekaj časa ribiče na Studencu. Veliko pozornost so vzbudile med naravoslovci njegove raziskave o „človeški ribici“ (Proteus). Dotične preparate so sprejeli leta 1894. v c. in kr. zoološki dvorni muzej na Dunaju. Prijateljsko je občeval med drugimi posebno z znamenitim naravoslovcem Simon Robičem, župnikom na Šenturški gori. Prav vsled te zveze je dobila kranjska gimnazija lep del dragocenih zbirk iz Robičeve zapuščine in dijaška kuhinja večjo vsoto v

denarju. L. 1891. je nastopil tudi kot govornik v „Muzejskem društvu“ v Ljubljani. Pripovedoval je o naravnih lepota in o svojih izkušnjah izpod Grintavca in v Kokrski dolini. V Kokro je še pozneje kot ravnatelj s svojo rodbino rad zahajal v počitnicah za nekaj dni na oddih. Dr. Pernè je postavil pokojnemu ravnatelju lep spominek v izvestju gimnazije, ki jo je vodil Hubad skozi dvanajst let.

Die Wiener „Tripel-Allianz“ und die Lam-berger „Staats- und Hauptaktion“, beleuchtet von Leopold Lénard. Wien 1907. Komisionalna založba „Katoliške bukvarne“ v Ljubljani. Tisk mehitaristov, Dunaj VII. Str. 63. — Borba med Rusini in Poljaki, ki traja že toliko stoletij, je vzklopela iznova nedavno zaradi ustanovitve rusinskega vseučilišča v Lvovu. Mnogo se je pisalo tedaj, in v to borbo so se vmešali tudi činitelji, ki porabijo vsako priložnost, da oškodujejo slovanske narode. Naš rojak g. Leopold Lénard, ki je iz lastnega opazovanja spoznal dejanske razmere, je v tej živahno in duhovito pisani knjižici osvetli položaj in podaje upoštevanja vredne misli, ki naj bi bratomorno borbo pomirile, ki pa so tudi nam jako koristne, da iz nepristranskega peresa izvemo resnico o galiških narodnostnih bojih. Lenard pravi, da med Poljaki in Rusini ni takih nasprotij, da ne bi bilo mogoče najti mirne in oba dela zadovoljujoče rešitve. Vzrok nesloge in nezadovoljstva vidi pisatelj v zadržanju rusinskega ljudstva in njegovih voditeljev. Pričakuje se vse od zunanjih moči, a na lastno moč in na lastno sistematično delo pa ni zaupanja. Pisatelj pravi, da Poljaki glede ljudskega in srednjega šolstva dajejo Rusinom v Galiciji, kar jim gre po pravici, glede vseučilišča v Lvovu si pa stojita nasproti zahteva rusinska, ki pravi: „Mi hočemo v Lvovu rusinsko vseučilišče“, in poljska pa pravi: „Mi hočemo v Lvovu poljsko vseučilišče obdržati“. Poljsko vseučilišče v Lvovu je za dunajskim in praškim najbolj obiskano v Avstriji; zato ga morajo Poljaki obdržati. Da bi se ustanovilo še rusinsko vseučilišče v Lvovu, za to so po mnenju pisateljevem pogoji ugodni, a glavno zapreko vidi v napačni politični taktiki rusinski, ker so njih voditelji v zvezi z Nemci iredentovske smeri in s socialisti. Iz lastnega opazovanja podaje karakteristiko rusinskega indolentnega ljudstva, ki mu ne podajajo prosvetne politične vzgoje ljudje, katerih fantastična ideja je: „Svobodna socialistična republika ukrajinska brez popov in brez gospodov“. Ljudstvo, hranjeno samo s kričavimi frazami mesto s praktičnim socialnim delom, ostaja naivno, neizobraženo in zanemarjeno. Poljsko šlaho pa brani pisatelj premnogih neosnovanih očitaj ter našteva, koliko je storila za Poljsko v duševnem in materialnem pogledu. Pisatelj upa srečne rešitve tega spora, ako se Rusini nehajo opirati na Slovanom sovražne stranke in stvorijo svoj izvedljiv, praktični narodnokulturni program, glede katerega se bodo pogodili s Poljaki. Lenardov spis podaje poleg živahnih karakteristik marsikako duhovito politično misel. Poljski tisk ga je simpatično pozdravil.

Dr. E. L.

Remarques sur l'Ethnographie de la Macédoine par J. Cvijić, professeur à l'Université de Belgrade. Deuxième édition augmentée d'une Carte de la Vielle Serbie. Paris. Georges Roustan. 1907. Str. 55.

— Mnogo se piše o Makedoniji, a dotični spisi so izvečine tendenciozni in zato ne odgovarjajo znanstvenim zahtevam. Veda mora biti brez strasti in njena edina tendenca je, najti resnico, bodisi komu všeč ali ne. To je nagnilo našim čitateljem dobro znanega profesorja J. Cvijića, da je spisal to knjižico o makedonskem prebivalstvu, v kateri kritično ocenjuje dosedanje publikacije o Makedoniji. Kako

nerazumljive so dosedanje cenitve, naj dokazujejo sledeče primerjalne številke!

Srb Gorčević našteva v Makedoniji: Turkov 231.400, Bolgarov 57.600, Srbov 2.048.230, Grkov 201.140, Albancev 165.620, Vlahov 74.465, ostalih narodnosti 101.875. Bolgar Kančev je to razmerje seveda izpremenil na korist Bolgarom. Kančev je naštel: Turkov 489.664, Bolgarov

1.184.036, Srbov 700, Grkov 225.152, Albancev 124.211, Vlahov 77.267, drugih 147.244. Grk Nikolaidis je svojemu narodu v korist štel tako: Turkov 576.600, Bolgarov in Srbov 454.700, Grkov 656.300, Albancev 124.211, Vlahov 41.200, drugih 91.700. Nemeč Oestreich je pa v okroglih številkah naštel: Turkov 250.000, Bolgarov in Srbov 2.000.000, Grkov 200.000, Albancev 300.000, Vlahov 100.000, drugih 91.700. Te številke kažejo, kako daleč se razlikujejo podatki raznih pisateljev. Cvijić zastopa glede težkega makedonskega vprašanja to stališče: 1. Masa makedonskih Slovanov nima nacionalnega čuta in določene narodne zavesti, se ne smatra ne za srbsko ne za bolgarsko, dasi je obema narodoma jako blizu sorodna. Bolgarska eksarhatna in grška patriarhatna propaganda izkušata vsaka dobiti ljudstvo za svojo narodnost, a z nestalnimi uspehi. Makedonska narečja niso ne samo srbska ne bolgarska, ampak tvorijo prehod od srbsčine v bolgarščino. Ime „Bolgar“ v Makedoniji ne pomeni narodnosti, ampak preprostega človeka ubožnega delavskega stanu. Bizantinski pisatelji so imenovali Makedonijo „Slovenijo“. — Cvijićevo delo je neobhodno potrebno za vsakega, ki se hoče informirati o Makedoniji, ker razkriva napake vseh dosedanjih pisateljev o tem predmetu, a samo se drži v mejah objektivne znanosti. L.

PROF. JOVAN CVJIĆ

